

בס"ד

שיעורי הגר"א עוזר שליט"א ראש ישיבת אתרי

המתקיימים בבית הכנסת "מאור ישראל", בראנד 18, הר נוף

בענין:

קביעת היחוס
לאב ולאם

- שצג -

נמסר בש"ק פ' ויגש ה'תשע"ה

בשבת פרשת ויחי יחל השיעור אי"ה בשעה 9:00 בליל שבת
ויהיה בענין:

העברת הבן מירושתו

השיעור יאמר לעילוי נשמת הרב קלמן זאב לוי"ה, שהיה ממשתתפי השיעור.

בברכת התורה

המארגנים

לקבלת השיעורים באימייל יש לכתוב בקשה לתמנתי: timnal@zahav.net.il

יחס וקורבה לאב ואם, אי תלי ביצירה או בלידה

אחים תאומים גרים שהיתה הורתן שלא בקדושה ולידתן בקדושה - לא חולצין ולא מייבמין, אבל חייבים משום אשת אח. פירוש, גויה שנתגיירה כשהיא מעוברת וילדה תאומים, שני אחים אלו אינם אחים זל"ז מן האב לייבם או לחלוץ זה לאשת אחיו, אבל אחים הן מן האם [להאסר זה באשתו של זה משום אשת אחיו-מאמן]. וטעם הדבר בפשוטו - כפי שנקטו כמה מרבתינו האחרונים (ע' זכר יצחק ד כח ל ועוד) - שהולכים אחר הלידה והרי נולדו שניהם לאם ישראלית, על כן הם אחים מן האם, שהרי אם בטר היצירה אזלינן הלא יצירתם היתה בעודם גויים, ואח"כ בשעת הגירות פקעה קירבתם זל"ז, דגר שנתגייר קטמן שנולד דמי ואמאי חשיבי אחים - אלא מוכח דסגי בשעת הלידה לקבוע קירבתם לאם וקירבתם זה לזה. וא"כ הרי קשה מסוגית הגמרא על דברי המושב-זקנים והטור שנראה לכאורה מדבריהם שהיצירה היא הקובעת קורבה ואחזה.

ובזכר יצחק (ד) הוסיף ליתן טעם דאזלינן בטר הלידה להחשב 'אחים מן האם', עפ"י מה שהוכיח מהגמרא במגילה (יג) שחלות שם 'אם' - שלא כחלות שם 'אב' - חל רק בשעת לידה ולא בשעת העיבור, שעל כן יחס קורבת התאומים אל אמם נקבע בלידה, וכיון שבאותה שעה נולדו לאם ישראלית, הווי שפיר אחים מן האם.

דהנה אמרין במגילה 'כי אין לה אב ואם', ובמות אביה ואמה' למה לי, אמר רב אחא: עיברתה - מת אביה, ילדתה - מתה אמה. ופרש"י 'בשעה שנתעברה אמה מת אביה, נמצא שלא היה לה אב משעה שנראה להקרות אב, וכשילדתה אמה מתה ולא נראית לקרות אם'. הרי משמע ששם 'אב' חל מיד בשעת ההריון, שעל כן כדי לומר שלא היה לה 'אב' מעולם צריך לומר שמת בתחילת העיבור. [וכן מתבאר בגמרא סנהדרין (ט), דכל ימיו של בן סורר ומורה אינו אלא ג' חדשים בלבד דהיינו מבין י"ג ועד י"ג וג' חדשים, שנאמר 'בן סורר ומורה' - ולא הראוי לקרות אב, כלומר לאחר ג' חדשים משהגדיל ראוי להיות העובר ניכר אם היה בא על האשה משהביא שתי שערות והיא מתעברת - הרי שנקרא 'אב' כבר בשעת העיבור]. ואילו שם 'אם' לא חל עד הלידה, שעל כן מתפרש שלא היה לה 'אם' מעולם, שמתה בשעת לידתה. וכבר קדם המהר"ל (אור חדש עה"פ 'כי אין לה אב ואם') בהבחנה זו, וכן הרחיב בזה הגר"י ענגיל (בית האוצר א, ד) ועוד. ועל כן מובן שקורבת האם נקבעת רק בלידה".

והגר"ע שם הקשה לפי זה על דברי רעק"א (ביו"ד פז על הש"ך סק"ד) שנסתפק אם חלב טרפה אסור בבשר-בחלב שהרי טריפה אינה יולדת ואינה ראויה להיות 'אם' ואין איסור בב"ח אלא בחלב הבא ממי שראויה ליקרות 'אם' שלכן חלב השחוטה אין חייבים עליו משום בב"ח, ודן רעק"א להוכיח מהגמרא

[משמע לכאורה בפירוש בעלי התוס' והטור שהקורבה לאם נקבעת ביצירת העובר ולא בלידה; הקושיות; שיטת האחרונים שהלידה קובעת]

א 'ובני שמעון וגו' ושאל בן הכנענית'. ואיתא במדרש, הובא בפרש"י: 'בן הכנענית - בן דינה שנבעלה לכנעני'. והקשו בעלי התוס' (כמושב זקנים) היאך נשא שמעון את דינה והלא אחותו היא מאב ומאם ששניהם בני יעקב ולא היה, ובני נח הוזהרו על אחות מן האם (כחכמים ור"א בסנהדרין נ-נח). ותירצו בתירוץ אחד שהמדרש סובר כדעת האומר לא הוזהרו בני נח בעריות שעל ידי אחזה [רע"ק שם]. ומצד מה ששמרו האבות את התורה עד שלא ניתנה - ע' להלן מהגור-אריה]. עוד כתבו לתרץ, שאף לפי מה דקיימא לן דב"נ אסור באחותו מן האם, יש לומר עפ"י המדרש (וכ"ה בתרגום יהונתן ויצא עה"פ 'ואחר ילדה בת') שדינה נוצרה במעי רחל ויוסף נוצר במעי לאה, והתפללה לאה שלא תהא רחל פחותה מאחת מן השפחות בשני בנים, ונתחלפו העוברים וניתן יוסף במעי רחל ודינה במעי לאה [ורש"י (שם) הביא מהגמרא (ברכות ס) שהיה העובר שבמעיה זכר ודינה דין בעצמה שאם יולד לה זכר לא יהיו לרחל שני בנים כי מסורת בידם שיעקב מוליד י"ב שבטים, והתפללה ונהפך לנקבה. אך כאמור במדרש ובת"י איתא שנתהפכו יוסף ודינה], על כן דינה אינה אחותו של שמעון מאם אחת שהרי יצירתה במעי רחל לפיכך היתה מותרת לו, שבני נח לא הוזהרו באחזה מן האב כדאיתא בגמרא. וכך תירץ גם הטור בפירושו לתורה.

ולכאורה נראה שנקטו בעלי התוס' והטור כהנחה מוסכמת שיצירת העובר היא הקובעת לענין הקורבה לאם ולא הלידה, שהרי הלידה של שמעון ושל דינה היו באותה אם ואעפ"כ לא נחשבו אחים מן האם כיון שיצירתם היתה מאמהות שונות, ששמעון נוצר מלאה ודינה מרחל. וכבר נפתח נידון זה בפוסקים אחרונים [ונוגע הדבר לשאלות מעשיות שנתעוררו עקב האפשרויות הרפואיות החדשות]; מה קובע את הקורבה לאם, היצירה או הלידה.

אלא שיש לתמוה על דברי בעה"ת והטור, הלא מקראות מפורשים הם שדינה היא בת לאה ויוסף בנה של רחל, ואילו לדבריהם הרי לפי האמת דינה היא בת רחל ויוסף בן לאה - שהרי האמהות נקבעת לפי היצירה. ועוד צריך להבין התירוץ מיניה וביה; אם אכן הקובע הוא היצירה שלכן היה מותר לשמעון לשאת את דינה, מה הועיל חילוף העוברים סו"ס לרחל אין שני בנים שהרי יוסף הוא בנה האמיתי של לאה, שממנה הוא נוצר ולא מרחל. ומזה היה נראה דאדרבה, יש לנו להוכיח מפשוטי המקראות [על פי אותו מדרש] שהלידה היא הקובעת, שעל כן דינה נחשבת 'בת לאה' ויוסף 'בן רחל' הגם שנתחלפו. [אלא שמהמדרש עצמו בלא דברי בעה"ת והטור אין לנו להוכיח, שאיננו יודעים מה טיבו של מעשה נסים זה, שמא נחשב כהיפוך היצירה גופא או בע"א, אך לפי הבנת הראשונים שתירצו בזה נישואי שמעון ודינה מבוואר שנקטו ההתחלפות כחילופי הגופות לאחר היווצרותם ממש, וא"כ הלא לכאורה מוכח מפשט הדברים איפכא, שאין לנו בזה אלא הלידה]. ועכ"פ דברי המושב-זקנים והטור צריכים תלמוד.

ב ומלבד קושיא זו, לכאורה יש להוכיח מסוגיא מפורשת שקורבת האם נקבעת בלידה, דאמרין (ביבמות צז-צח) שני

א נראה שיש מקום לפרש איפכא, דשם 'אב' ו'אם' שייכים רק כלפי דבר הנפרד מהם, הלכך בעוד העובר ברחם אינה 'אם' שלו שהרי עדיין לא נעתק ממנה, אבל הוא 'אביו' שהרי כבר יצא העובר ממנו. ולפי"ז דאי י"ל דחשיבו 'אחים' טפי בשעת העיבור מבשעת הלידה [וכמוש"כ הקדמונים טעם שם זה לפי שאיחויים ברחם אחת]. ואף כי יתכן שגם סוף העיבור ורגע הלידה סגי בקביעת הקורבה, אבל גם תחילת העיבור כבר נותנת שם אחזה, ונפ"מ שדינה אסורה לבנימין דחשיבו אחים מרחל. ונראה שכן פירשו המהרש"א בסוטה מא: (מובא להלן בפנים) שכתב שאין לעובר יחס אל אביו אלא משנולד, וכן המנ"ח (תקסג) כי שאין הולכים באומות אחר הזכר אלא משעת לידה ואילך, אף למ"ד עובר לאו ירך אמו - והלא חיוני בנמי' דבשעת העיבור אין לו 'אם' ויש לו 'אב'. אך נראה שפירשו לאידך גיסא, שבמצב העיבור שייך העובר טפי לאם שהריהו מחובר אליה - שמתעם זה אינה קרויה 'אם' - הלכך אין לו יחוס לאביו כעת.

וע"ע בספר עקרים עמ' 52 ובדובר צדק נר מצוה; א; שו"ת דובב מישרים ח"א כו; בית ישו לטג, [ובספר האשכול (סוף בהמה המקשה) כתב שאין קרוי 'בן' עד שיצא לאור העולם, ובוה פירש מדוע אין איסור 'אותו ואת בניו' שבוטח בהמה מעוברת. דוב"י שם].

ואין להם קורבה לאביהם הגוי.¹

ואם כן, הרי מהגמרא סרה תלונתנו על בעלי התוס' והטור, דאדרבה, מדברי רש"י ועוד ראשונים נראה שהיצירה היא הקובעת את הקורבה לאם ואת האחזה [אלא שנחשבים 'אחים' הגם שהיתה גירות בינתיים – זהו מפני שלא דנים 'כקטן שנולד' בגירות עובר], וא"כ מובן שדינה ושמעון אינם נחשבים כאחים מן האם כי יצירתם בשתי אמהות.

אלא דהא גופא צריך באור, אמאי אין כאן דין 'גר שנתגייר כקטן שנולד דמי' הלא סו"ס היתה כאן גירות בעודם עוברים, שהרי כן מבואר ביבמות (עח), אמר רבא נכרית מעוברת שנתגיירה - בנה אין צריך טבילה, ומקשה הגמרא למ"ד עובר לאו ירך אמו אמאי אין האם חוצצת בין המים לעובר, ומשני דהיינו רביתיה הלכך אין כאן חציצה. הרי חזינן שהעובר עצמו צריך טבילת גרות ואינו נעשה יהודי אגב אמו, וא"כ למה לא נימא בו 'כקטן שנולד דמי' לנתק קורבתו עם אביו ועם אמו.

זביאר הגרש"ר (בכתובות יא) עפ"י דברי התוס' בכתובות (שם) שנקטו דהא דגר קטן מטבילים אותו על דעת בית דין אינו אלא מדרבנן, דהא זכיה מטעם שליחות ואין שליחות לקטן ולא לגוי. והקשו התוס' מהסוגיא בסנהדרין (סח) דמוכח דאיכא גר קטן מדאורייתא. ותירצו דמשכח"ל במעוברת שנתגיירה דבנה גר מן התורה דישאל גמור הוא. ותמה רעק"א מהגמרא ביבמות הנ"ל שאף העובר טעון טבילת גירות וא"כ הרי שוב הדין לנידון גר קטן. ויש שרצו לתרץ (בית יעקב שם ועוד) שהתוס' דיברו רק למ"ד עובר ירך אמו דא"צ גירות לעצמו. אך בתורא"ש מבואר דלמ"ד עובר לאו ירך אמו מיירי. ונאמרו בהסבר הדבר כמה מהלכים. ואמר הגרש"ר באופן אחד, שסוברים התוס' דחלות הגירות ומעשה הכנסה ליהדות לא נעשה בעובר אלא באם, ומכאן האם היא שנפעלת גירות בעובר, ואך מעשה הטבילה צריך להעשות בעובר בפנ"ע אבל עיקר גירותו נפעל מכאן האם, ועל כן אין כאן תורת זכיה ושליחות לגירות כלפי העובר. ובזה פירש את דברי רש"י דבשני אחים עוברים אין אומרים 'כקטן שנולד' דמי, כי הגרות שלהם אינה עצמית אלא ע"י גירות האם נפעלת הגירות ממילא גם בהם להיתפס בקדושת אמו.

זבעיקר באור זה בגמרא נקטו גם החזו"א (אה"ע ד"ט) ואבי עזרי (איסור"ב יג, יח, ג), דשאני גירות זו מגר קטן שאינה מתורת זכיה אלא גירות אחת היא עם האם ומכאן גירות האם נפעלת גירות העובר ממילא [ובחזו"א הוסיף שלולא גירות האם נראה דלא שייך כלל דין גירות בעובר, שלא אמרה תורה אלא באישים ולא בעוברים], אלא דלמ"ד עובר לאו ירך אמו צריך טבילה לעצמו, שכבר יש לו גוף לטבילה. ולפי"ז מעוברת שנתגיירה, כשיגדל הולד לא יוכל למחות בגירות [דלא כגר קטן], ודלא כמו שצדד האבני-מלואים (סימנים ד יג) - כן כתב באבי עזרי. וכן דן הגרש"ר לפי"ז אודות ספק הדגול-מרבבה במעוברת שנתגיירה ולא ידעו שהיא מעוברת, שאין זה מעכב את גירות העובר, כי אין העובר טעון חלות גירות ומעשה הכנסה ליהדות מצד עצמו אלא דממילא הוא

בסנהדרין הנ"ל דקרוי 'אב' אף בעיבור והה"נ לענין 'אם'. והקשה הגר"י ענגיל הלא אם באנו להשוות גדר 'אם' באדם ובבהמה הלא היא מוכח איפכא דהא במגילה מוכח דשם 'אם' חלוק מ'אב', שאינו אלא לאחר הלידה].

זנוכיר כאן גרגר אחד בענין זה, דהנה דברנו לא מכבר² על קושית הראשונים (מ"מ אישות ב, ט ונמו"י ריש יבמות) על שיטת הרמב"ם (אישות ז, טז) שהמקדש את העובר [על ידי אביה] הרי זו מקודשת, דאם כן הלא מצינו חמותו ממאנת שהרי דעת הרמב"ם שקטנה אפשר לה להתעבר ואם נימא שקדושין תופסין בעובר נמצא שהמקדש עובר שבמעו קטנה, אם העובר היא חמותו והיא בת מיאון דהא קטנה היא, והא איפכא תנן (ריש יבמות) דלא מצינו חמותו ממאנת. ולהנ"ל י"ל דלא קשה, שאין עליה שם 'אם' שהרי העובר עדיין במעיה, הלכך אינה אסורה עליו משום 'אם אשתו'.

[הוכחה מפרש"י שהיצירה קובעת את הקורבה לאב ולאם ולא הלידה]

זנראה ליישב תחילה הקושיא מסוגית הגמרא, שאמנם יש מהאחרונים שפירשו הטעם שהתאומים נחשבים כאחים מן האם משום דאזלינן בתר הלידה כאמור, אך אין הדבר פשוט כלל, כי מפשטות כמה ראשונים נראה לאידך גיסא. דהנה מתבאר ברש"י שם (עח. ד"ה הא דאמור וד"ה לא תימא וד"ה דהא) גבי הא דאמרינן התם [כגוסת רוב הראשונים] דאין לאחים אלו קורבה מן האב משום דרחמנא אפקריה לזרעיה דאביהם הגוי דכתיב 'זרמת סוסים זרמתם', דמש"ה בעינן להך טעמא ולא אמרינן משום דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי, דבהורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה ליכא למימר 'כקטן שנולד' דהא חזינן שיש לו שאר מן האם. וכלשון רש"י נקטו הריטב"א והר"ן, וכ"ה בפירוש ר"א מן ההר. והנה אף כי צריך באור בטעם הדבר דל"א בזה גר שנתגייר כקטן שנולד דמי, מכל מקום הא מיהת יש לשמוע מרש"י שהקורבה נקבעת ביצירה ולא בלידה, שעל כן מוכח שפיר מהא דחשיבי אחים מן האם דלא אמרינן 'כקטן שנולד' דמי, אבל אם הלידה היא הקובעת את הקורבה, אין מובן היאך מוכח דל"א כקטן שנולד דמי, הלא הגירות היתה לפני הלידה וסו"ס נולדו שניהם לאם ישראלית ופשוט שהם אחים מן האם.

זהנה הגרש"ש"ק (בסוף 'קונטרס השליחות' כה) נקט גם הוא שהולכים אחר הלידה כדעת גדולי האחרונים, ופירש את דברי רש"י שזהו גופא הטעם דלא אמרינן הכא 'כקטן שנולד' כי הלידה קובעת והרי נולדו אחר הגירות. אך מלבד שפשט לשון רש"י אין מורה כן, גם קשה מה הוכיח מזה רש"י לענין הקורבה לאב, הלא בפשטא דמלתא לגבי הקורבה לאב אין הלידה קובעת כלום וכדמשמע בגמ' סנהדרין הנ"ל שחלות שם 'אב' יש גם כלפי עובר, ועכ"פ אין הוכחה מהא דלא אמרינן 'כקטן שנולד' לגבי האם מדנולדו לאם לאחר הגירות, דלא נימא כן כלפי האב הגוי, דסו"ס האחים הללו נתגיירו במעו אמן ונותקה קירבתם לאביהם, וא"כ הרי לפירוש הגרש"ש"ק לא תירץ רש"י כלום דאכתי למה לי למעמא דרחמנא אפקריה לזרעיה, תיפו"ל דכקטנים שנולדו דמי

¹ נראה לבאר דברי הגרש"ש"ק [ושאר אחרונים שלא העירו כלום מדברי רש"י]. דהא דאולינן בתר הלידה היינו משום שכל עוד העובר לא נולד לא הושלמה יצירתו הלכך סגי בהשלמת היצירה לקבוע שארות, וזהו גופא הטעם דלא אמרינן 'כקטן שנולד' דאכתי אינו 'אישיות' בפנ"ע כלל דהא עוד לא נוצר בשלמות, וא"כ מטעם זה גופא אין הפקעה משארות אב דסו"ס אחים הם מאב אחד שהגרות שקודם השלמת יצירתם אינה מנתקת כלום.

לעבד אין לו חיים בנים, אבל לשפחה כנענית יש חיים לבניה וכדכתיב 'האשה וילדיה' דגרירי בתרה. והמנ"ח (א) חלק על חידוש זה. אך יש לסייע מרש"י בכמה מקומות כדברי הטו"א, שפירש (ביבמות כג.) הא דאמרינן שפחה אין לה חיים היינו לאביה, ויש לומר בדבוקא נקט כן דאילו בניה אכן מתייחסים אחריה. ובקדושין (ט.) פרש"י הא דאין לעבד חיים משום 'עם הדומה לחמור' – כבהמה שאין הולד כרוך אחרי האב, ויש לדייק שכלפי האם איכא יחס. והנה אמרו בסנהדרין (נה) שעבד מותר באמו, ופשוט לשון הרמב"ם (איסו"ב יד,ז) מורה שמותר אף באמו שפחה, ופשטות הטעם הוא מפני שאין להם יחס. וכ"כ טעם זה להדיא בספר החינוך (ריא). וזה מורה בפשוטו דלא ס"ל כסברת הטו"א אלא שאף כלפי אמו השפחה אין לו יחס. ואולם רש"י ורמ"ה וחדושי הר"ן שם פירשו הגמרא דמיירי שנולד כגוי ואח"כ נמכר לעבד, ומותר באמו הגויה משום שיצא מכלל בן נח ודומה הוא לגר שמותר מדאורייתא באמו, דכקטן שנולד דמי. ואם כן רש"י לשיטתו יכול לסבור שפיר כיסוד הטו"א שיש יחס לבן השפחה אחריה, ומתאים היטב דרש"י ביבמות הנ"ל אזיל לשיטתו. [ובשיטת הרמב"ם יש מבוכה, כפי שהאריך הגרש"ר (שם), דברמב"ם שם לעיל מיניה (היא) משמע כהטו"א שיש יחס של עבד לאמו השפחה. וכך גם מבואר בכס"מ (ממרים ה,ט) ממה שהוצרך לחזר אחר טעמים מדוע אין העבד חייב על קללת אמו [אם מפני שאינה ישראלית או מפני הכלל שכל שאינו חייב על אביו אינו חייב על אמו] – ולא כתב בפשיטות משום שאין לו יחס אחריה ואינה אמו, הרי משמע שנקט שיש לו יחס אליה. ולכאורה כ"ז סותר להרמב"ם הנ"ל בהי"ז].

[כמה מהלכים בבאור הצרכת גירות לעובר שאמו נתגיירה בשעת העיבור, הגם שנולד לאם יהודיה]

ג והנה עד הנה הראנו פנים ברש"י וש"ר שהיצירה היא הקובעת הקורבה, וכפשטות דברי המושב-זקנים והטור, ויישבנו הסוגיא ביבמות אליבייהו. אכן נראה שכדעת גדולי האחרונים הנ"ל שהלידה קובעת, כן נקטו התוס' בבכורות [וכפי שהראה הגרש"ר ביבמות סי' יב], דתנן התם נתגיירה מעוברת וילדה – הולד בכור לכהן [שהוא פטר רחם בישראל] ולא בכור לנחלה, ופרש"י משום דרחמנא אפקריה לזרעיה דכתיב 'וזרמת סוסים זרמתם'. והתו' כתבו דבחנם פירש כן, דבלא"ה לאו בר נחלה הוא משום דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי ואינו חשוב אביו. הרי דרש"י הולך לשיטתו ביבמות שם שאין לומר 'כקטן שנולד' דמי במעוברת שנתגיירה ולכן נזקק לטעמא דרחמנא אפקריה לזרעיה וכמו שפירש ביבמות. אכן התוס' שחולקים, מוכח בפשטות שסוברים שיש גדר 'כקטן שנולד' אף בעובר [וגרסו שם הגמרא ביבמות באופן אחר, יעו"ש] שלכך אינו יורש את אביו, ואעפ"כ מתייחס הוא אחר אמו שהרי בשעת הלידה היתה ישראלית, והלידה היא הקובעת את הקורבה לאם. [אכן יש לדחות כמוש"כ הגרש"ש"ק (בקונטרס השליחות שם) שלא דנו התוס' 'כקטן שנולד' אלא גבי האב דמיירי שגם האב נתגייר. יעו"ש].

והנה יש לעמוד על קושיא פשוטה, לשיטה זו שהלידה קובעת

ד וכ"מ ברשב"א קדושין סב: סה:

ה ואף בלא"ה י"ל כפי החילוק המוזכר בפנים לעיל, דדוקא כלפי האם לא אמרינן כקטן שנולד כיון שגוייר העובר נפעל בגירותה, מוש"א כ"כ כלפי האב מהניא גירות האם-עובר לנתק הקורבה ממנו.

שמתגייר אגב אמו, ורק שצריך שמעשה הטבילה יהיה נפעל גם בו. ולפי"ז יש לומר [וכן מפורש באבי עזרי] דלעולם היחס נקבע ביצירה ולא בלידה, אלא דמ"מ לא אמרינן על העובר 'כקטן שנולד דמי' לגבי האם כי אין לו גירות לעצמו, ועל כן חשיבי התאומים כאחים מן האם, שהרי הם אחים גם מן העיבור.

ולכאורה יש לשמוע כסברא זו ממה שכתב רבנו אברהם מן ההר (יבמות צח) שאין דנים בעובר כקטן שנולד 'דהא איהו לא נתגייר' - והלא מפורש בגמרא הנ"ל שגם העובר מתגייר - אלא על כרחנו לפרש כוונתו שאין חלות גירות עצמית בעובר רק שנפעלת בו גרות מאליה מכח אמו. אלא שיש לדחות ולומר שמא כוונתו כהצד דעובר ירך אמו, שהרי רבא הוא בעל המימרא בגמרא התם, ואיהו ס"ל (בב"ק מז. ותמורה ל:) דעובר ירך אמו, ולהך מאן דאמר י"ל שאין בו גרות כלל (ע' בסוגיא שם עה. ובתוס').

אך יש להדגיש שהחזו"א ואבי עזרי כתבו זאת רק בבאור דברי הגמרא, דלא חשיב כגירות עצמית של הולד אלא גירות האם הועילה להתפס את העוברים בקדושת אמן, ולכן חשיבי אחים מן האם. ואולם הגרש"ר הוסיף לפרש בזה דברי רש"י דלא אמרינן 'כקטן שנולד' גם כלפי האב, וזה צריך באור דסו"ס למה הגירות הנפעלת בעובר מכח גירות אמו לא תחשיבנו 'כקטן שנולד' כלפי הקורבה לאב. וצריך לומר שנקט הגרש"ר חידוש שרק גירות הנעשית בגופו משויא דין 'כקטן שנולד' ולא גירות הנפעלת מאליה מחמת מעשה-גירות של אחרים. וכעין דוגמא לזה כמה שכתב מהר"ל (ויגש, ומובא בש"ש בהקדמה, יעו"ש באותיות ח ט. וע' פחד יצחק שבועות) דלא אמרינן בגירות דמתן תורה 'כקטן שנולד דמי' כיון שהיתה זו גירות בכפייה [וחידש שכלפי המצוות שקיבלו האבות על עצמם מרצונם לקיימם, חשיבי 'כקטן שנולד' שעל כן שמעון הותר בדינה מצד אחוה דישראל, שכלפי מצוות ישראל חשיבי 'כקטנים שנולדו', וכלפי איסור קרובות דב"נ - שלגביו לא חשיבי כקטן שנולד - סבר הך מאן דאמר דנשאה, דב"נ לא הוזהרו על קרובות אחוה]. וה"נ גירות העוברין הנפעלת מאליה ע"י האם, לא אמרינן בה 'כקטן שנולד'. וזו סברא מחודשת. אכן לצורך ישוב דברי המושב-זקנים והטור אין אנו צריכים לכך, אלא דיינו לומר שכלפי האם אין דנים בעוברים 'כקטן שנולד' לנתקם מקורבה ושארות אליה, כיון שכל עיקר הגירות נפעלת בהם על ידי גירות דידה, וא"כ אף אם היצירה היא הקובעת את הקורבה לאם, אין מנתקת הגירות דלאחר מכן את הקורבה.

ועדיין יש להקשות, דמפשטות הסוגיא ביבמות שם משמע שדין זה אמור גם בשפחה כנענית מעוברת שנשתחררה וטבלה ליהדות. וק' דבשלמא אם הלידה היא הקובעת, שפיר חשיבי אחים מן האם כיון שנולדו לאם כשהיא ישראלית, כך לי אם היתה ביצירתם גויה או היתה שפחה, אבל לפי המהלך האמור דאזלינן בתר יצירה, ורק דגירות העוברים לא משויא דין 'כקטן שנולד', קשה הלא עבד אין לו חיים, וכדאמרינן (ביבמות סב) שאם היו לו בנים בעבדותו ונשתחרר – לא קיים פו"ר, שאין לו יחס בנים כלל, וכדדרשינן 'שבו לכם פה עם החמור' – עם הדומה לחמור, שלא כגוי דאית לי יחס בנים כדכתיב 'בלאדן בן בלאדן'. וא"כ אמאי חשיבי כאחים מן האם והלא אין להם יחס לאמם השפחה כלל.

וצריך לומר כמו שביאר הגרש"ר (יבמות סי' יז) שדעה זו נוקטת כחידוש הטורי-אבן (ריש חגיגה, באבני מלואים) שדוקא

הדבר, שהרי בעצם ראוי לילך אחר אמו כדין כל הנולד לאם ישראלית, רק שהואיל ואביו גוי והרי באומות הולכים אחר הזכר [ובגוונא דהרמב"ן גם יצירתו במעי גויה] אם כן יחוס האב מעכב ומפקיע את ההתייחסות לאם, דמאי חזית לדונו אחר אמו כישראל, ניזיל בתר האב כדין האומות ונדונו כגוי. אמנם כאשר נימול לשם יהדות ונתגייר והריהו קטן שנולד ומעתה ודאי אינו מיוחס אחר אביו הגוי, הרי שב דינו להיות ישראל משעה ראשונה שהרי נולד לאם ישראלית ואין לו עתה אב גוי המעכבו. ולפי זה מובן למה צריך העובר גירות, כדי להפקיעו מאביו הגוי [שאף לרוב הראשונים דגוי הבא על בת ישראל הולד ישראל כשר, מ"מ זה שבתחילת יצירתו היתה אף אמו גויה, בלא גירות לא סגי דליזיל בתר אמו]. אלא שעיקר מהלך זה מחודש מאד, לומר שיש גירות המחילה יהדות למפרע משעת לידה.

מהלך שני כתב הגרנ"ט (בכתובות יא) עפ"י מה שייסד ששני ענינים נכללים בגרות; הצטרפות למשפחת ישראל, וגם חלות 'קדושת ישראל' כלומר חיוב תורה ומצוות [לאום ודת]. והנה הנולד לאם ישראלית ואביו נכרי [לתוס' אפילו ישראלית משכבר ולהרמב"ן עכ"פ כשנתגיירה מעוברת], סוברים הנך ראשונים שאמנם מצד היחס הרי הוא הולך אחר אמו להשתייך לאומה הישראלית, אבל טעון הוא גירות לקדושת חיוב המצוות משום אביו הנכרי [וכשם שקדושת כהונה תלויה באב, כך קדושת ישראל - לפי אותה שיטה]. וכיון שכן הרי כבר משעת לידתו בעצם הוא 'פטר רחם בישראל' כי מצד משפחתו ויחסו הוא שייך לישראל, רק כל זמן שלא נתגייר אינו בן ברית וכן מצוה. אכן משנימול ונתגייר ונכנס לקדושת ישראל, שוב דינו בחיוב מצוות כישראל מלידה שהרי מלידתו הוא שייך לעם ישראל. וכן מובן מדוע התאומים שנולדו ממעוברת שנתגיירה נחשבים אחים מן האם, כי יש בהם קורבת משפחה, דהא דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי היינו משום שעובר הגר מעם לעם ומתנתק ממשפחתו ונכנס למשפחת ישראל, ואילו כאן שנולדו כאשר אמם כבר היתה גירות הרי הם משפחת ישראל, רק נצרכים להשלים את קדושת המצוות - על כן נחשבים 'אחים' ואינם כקטנים שנולדו בגירותם.

זבוח ביאר הגרנ"ט את דברי הריטב"א (בכתובות יא) שלכך אין ללמוד גירות לקטן מגירות דמתן תורה שהיו שם כמה קטנים, שהרי האומה הישראלית כבר היתה קיימת מאז האבות, ולא היתה במו"ת גירות אלא לקדושת המצוות, ובגרות זו הלא מחוייבים היו שהרי מבני ישראל הם והוכרחו לקבל התורה. [ויסד שם הגרנ"ט שכל מי שהוא ממשפחת ישראל, מוטל עליו חיוב לקבל תורה ומצוות, ותירץ בזה קושית הגרעק"א על התוס' שם בענין מעוברת שנתגיירה], וא"כ אין ללמוד מזה לדין 'זכין בגרות דעלמא שהרשות בידו לקבל או לחדול.

זבוח תירץ גם קושית מהר"ל על מה שאמרו 'בוכה למשפחתיו על עסקי משפחתו' - מדוע לא היו כל ישראל במתן תורה כ'קטן שנולד' להיות מותרים בקרובותיו. אלא מפני שלענין דין קורבה ויחס לא נשתנה כלום בגרות זו דמתן תורה שכבר היו 'משפחת ישראל' מזמן האבות כאמור, אלא רק לענין קבלת המצוות.

זכרברי הגרנ"ט יש לשמוע מרש"י ביבמות (מו. ד"ה באבותינו), בהא דאמר רבי אליעזר גר שמואל ולא טבל הרי זה גר שכן מצינו באבותינו שמואל ולא טבלו, פרש"י 'בימי משה, כשיצאו

את הקורבה: אם כן, אמאי נצרכת גירות לעובר כלל [כדמוכח מיבמות עה הנ"ל שדנו אודות חציצה], והלא נולד לאם ישראלית. ונקדים שלש דרכים לתירץ קושיא זו שיש ללמוד מדברי רבותינו האחרונים, ולבסוף נבאר דרך פשוטה יותר.

דהנה האחרונים נתקשו בדברי הרמב"ן ביבמות (זו): שהוכיח שגר שהקדים טבילה למילה - הרי זה גר, מהא דאמרין (שם) גיורת מעוברת שטבלה - בנה אין צריך טבילה, והרי קדמה הטבילה למילתו אם זכר הוא - אלא מוכח דטבילה שהיתה לו בעודו עובר מועילה עם המילה שתיעשה לאחר שיוולד. הנה מבואר מדבריו שכן המעוברת שנתגיירה אינו ישראל בשעת לידתו עד שימול [ודעת כמה ראשונים שטבילה הקודמת למילה לא מהניא]. ולשיטתם צ"ל שהטבילה הועילה לגירות העובר בלא מילה, מפני שבשעת הטבילה לא היה ראוי למול והו"ל כנקבה דסגי' לה בטבילה, כמוש"כ הריטב"א ונמו"י בשם הרא"ה, וע"ש בתוס' [והרשב"א נקט שטבילה קודם מילה לא מהניא ותירץ דמירי בנקבה דליכא מילה, אבל בזכר אינו גר עד שימול ויטבול. והקשה הקר"א ממשנה ערוכה בבכורות (זו) מעוברת שנתגיירה וילדה - הבן בכור לכהן, שבכלל 'פטר רחם בישראל' הוא. הרי להדיא שדין ישראל עליו בלידתו. וכן הקשו מהסוגיא ביבמות הנ"ל שאחים שהורתם שלא בקדושה ולידתם בקדושה הרי הם אחים מן האם ואסורים זה באשתו של זה. [והחזו"א מחמת קושיות אלו נדחק לפרש דברי הרמב"ן שלא כפשטותם, ואולם בדברי הרשב"א ודאי א"א לדחוק, דמפורש בדבריו שבזכר בלא מילה וטבילה אינו גר].

זביצא בזה הקשו (מהריט"א בכורות שם; שער המלך איסו"ב טו,ג) על דעת הראשונים שגוי הבא על בת ישראל, למאן דאמר הולד כשר (ע' קדושין סח ויבמות טז): היינו שאינו ישראל ממזר אבל לאו ישראל הוא וטעון גירות (ערש"י קדושין סח [ורש"י במק"א לא פירש כן]; תוס' שם עה: ובפסקי התוס' ומהרש"א; תוס' ביבמות טז: וכדעה זו נקט לעיקר הגאון בעל הנת"ב [בתשובה המובאת בחמדת שלמה אה"ע ב], אלא שהכרעת שאר הפוסקים אינה כן אלא כפירוש רוב הראשונים שישראל כשר הוא), והלא בסוגיא בבכורות (זו) מבואר שהנולד מאם ישראלית ואביו נכרי הרי הוא בכור לכהן.

זמצינו בזה שלשה מהלכים: יש מפרשים (ע' תשובת הגאון בעל הנת"ב בשו"ת חמדת שלמה אה"ע ב, אחיעזר ח"ב כטו, [וע"ש ח"ד מד]; וע"ע באמרי משה כז) שאמנם בלידתו הוא עדיין נכרי, אבל כשנימול נעשה ישראל למפרע ועל כן חייב בפדיון הבן. ובארו טעם

1 ע"ש ברי"ד ומאירי ונמו"י. והרשב"א נסתפק בזה.

2 וכן צ"ל בדעת הרמ"א, שאעפ"י שהביא (ביו"ד רסח,א) דעת הראשונים שטבילה שקדמה למילה לא מהניא, שתק ולא העיר כלום (בסעיף ו) בהא דמעוברת שנתגיירה בנה אין צריך טבילה - משמע שנקט דמהניא טבילה האם בלא מילה. [ולא כהרשב"א שרעה לפרש שהיא דמעוברת בבת ולא בבן]. אם לא נדחה ונאמר שבמקום שאינו ראוי למול עתה, שפיר מקדמין הטבילה למילה, הגם שבמקום שאפשר, אף בדעיבר צריך לטבול שנית. וכן היה נראה מפשטות דברי התוס' ותורא"ש - אלא שאין להסביר הפשוטה].

ח ע' חמד"ש ג; פ"ת אה"ע ד,א; אבנ"ז אה"ע טז. וע"ע דובב מישרים ח"א סוס"י כמג.

ט לא הבנתי מה שעמד בשבט הלוי (ח"ג קנו) שאולי אין לברך על פדיון בן הנכרי מישראלית, משום דעת הפוסקים המצריכה גרות - מה מקום לדחות סוגיא הערוכה במקומה מחמת קושיא על שיטה זו, ושערי תשובה לא ננעלו וכדלקמן בפנים.

וגם אם נקוט כתירוצו הראשון שעד שלא נתגייר הוא גוי לכל דבר וניטא דהו מינור דידיה ואם הגדיל יכול למחות (וכמו שתפס באבנ"ז ד סק"ג יג סק"ד), סו"ס לאחר שנימול מחוקקו בו כגר ואין צריך לחוש שבמא ימחה לכשיגדיל (כמוש"כ החת"ס, מובא בפ"ת יו"ד רסח סק"ח), וכמו שמבכרים על גירותו (כמבואר בראב"ד סוף שער הטבילה) ועל מילתו, ומניחים אותו ליגע בין ולהנשא לישראלית, וא"כ מדוע לא לברך על פדיונו.

שנשא ממזרת, אין סיבה להפקיע את הולד ממשפחת הלוי בגלל שמקבל פסול ממזרות מאמו.¹⁰

ע"כ כן נראה שהתירוץ המחזור בסתירת הסוגיות הוא על פי יסוד הגר"ח, שאמנם יצא הממזר מכל דיני הלויים השייכים למשפחת הלוייה כגון מתנות לוייה ודין גאולת הלויים, אך לענין קדושת בכורה שהוא דין במהות היותו לוי מצד עצמו ולא משום יחוס משפחה, בזה אף ממזר נשאר 'לוי' בגופו ונפטר מחמש סלעים¹¹. וכן תירץ הגר"ז (בבכורות מז) ופירש שלכך הוצרכו (בערכין שם) למעט מקרא לוי ממזר מדין גאולת בתים, מפני שבעצם הוא לוי בגופו.

וּבְרִיךְ אגב, כדברי הרמב"ן הנ"ל כתב גם המהרש"א (בה"א סוטה מא), ויצא לחדש עוד שאף על פי שבישראל משפחת אב קרויה משפחה אבל לא משפחת אם, שלא כגויים שיש להם שאר אם ולא שאר אב, שאין להם יחוס אב דזרמת סוסים זרמתם (היינו דברי הרמב"ן), מ"מ גם בישראל לפני הלידה יש לעובר יחוס לאמו ולא לאביו. ובה מדויקים הכתובים 'זיתילדו על משפחתם'; 'תולדותם למשפחתם' - דדוקא לאחר הלידה משתייכים למשפחת בית אבותם. ובה פירש בדברים מתוקים את דרו"ל (בסוטה שם) 'לאום מלאום יאמץ' - אלו העוברים, משום ששם 'לאום' [- הקרוב ל'אם'] לא נאמר במקרא אלא באומות העולם¹², שקירבתם רק מצד האם (כלומר קרבת משפחה ויחוס כנ"ל), ולא בישראל שמשפחתם תלויה באב ולא באם. ומה שנאמר 'ולאום מלאום יאמץ' בעשו ויעקב, ביעקב הוא רק בהיותו עובר, ומכאן יצא להם לרו"ל לדרוש על העוברים, ע"ש"י והגר"י ענגיל הקשה מהגמרא במגילה וסנהדרין הנ"ל דמשמע לכאורה דאדרבה, היחוס לאם חל רק בלידה והיחוס לאב כבר בהריון. אך לכאורה יש לסייע למהרש"א ממאן דאמר (ביבמות סז) עובר במעי זרה - זר הוא, שלכך כהן שמת והניח אשתו הישראלית מעוברת, אם נוקטים שהעובר זוכה בנכסי אביו, עבדיו לא יאכלו בתרומה שהרי הם שייכים לעובר שהוא זר. ומזה משמע שלדעה זו (שיש מהראשונים שנקטו להלכה) אין העובר מתייחס אחר משפחת אביו, כדברי המהרש"א. אך קשה לפי המבואר שם בסוגיא שכשהאם כהנת אזי לכל הדעות העובר כהן כאביו, ולפי המהרש"א צריך באור הלא קודם שנולד אינו מתייחס אחר משפחת אביו כהן. ויש לפלפל. אכן ההוכחה מעובר במעי זרה יש לדחות או עפ"י העונג"ט (קכ) דדוקא קדושת כהונה אין לו, וביותר לפי הגר"ח שהוא כהן גמור רק שיש בו חלות פסול 'זרות'].

לְפִי"ז נראה שאף להמושב-זקנים והטור הקורבה לאם נקבעת לפי האם היולדת, אלא שמחמת דין 'ולד כמוליד' צריך

¹⁰ בדעת האחרונים ז"ל נראה דעד כאן לא אמרו אלא בלוי שנשא ממזרת שבדין הבן הולך אחר הפגום נכלל גם כן שנפקעה קדושת לוייה ממנו מאחר ולענין יחס נגדר אחר אמו הפגומה, משא"כ בממזר שנשא שפחה, נהי דהולך אחר אביו הפגום והוא ממזר מ"מ הוא עבד כי דין העבדות אינו שייך לפסול וכשרות מקרא ד'האשה וילדיה' ילפינן דלעולם בן השפחה הוא עבד, וכיון שהעבדות אינה סותרת לפגם ממזרות, ע"כ הוא גם ממזר וגם עבד.

¹¹ ז"ל וכן הורה למעשה בשו"ת אגרות משה יו"ד ח"א קצג אודות ממזר בן לוי שנולד מאשת איש שזינתה, שפטור מפדיון אעפ"י שאין בו שאר דיני לוייה.

¹² יז ע"ע בישיעוהו נא, ד' הקשיבו אלי עמי ולאומי אלי האוניו (וכמו שדרשו מאן בשה"ש"ר ב' זאני לו לאומה).

יח ואין להקשות ממ"ד דעובר יורש את אביו, ד"ל כי היכי דתתרבה דניו יורש את אביו הגם שאינו מיוחס למשפחתו, ה"נ בעובר י"ל דאין הירושה תלויה בדין משפחה אלא בכך שהוא ככרעא דאבוא.

באבנימוס הגרדי שמתה אמו ועלה ר' מאיר להראות לו פנים ומצא אותם יושבין אבלים. לאחר זמן מת אביו ועלה ר"מ להראות לו פנים ומצא אותן עסוקין במלאכתן. א"ל כמדומה אני שאמך חביבה עליך יותר מאביך. א"ל ולא כן כתיב 'אשה לבית אמה' ולא לבית אביה. אמר לו: יפה אמרת, שאין אב לך. והנה הרד"ל שם כתב לסייע מהמדרש לדבריו במקום אחר שלא נאסר לבן נח קללת אב אלא קללת אם, אך העיר שברמב"ם (ממרים ה"א) אין משמע כן [וע"ש רעק"א]. אמנם לפי האמור מובן שיש לחלק בין דין אבלות השייך לקורבת משפחה, הלכך לדידהו אינו אלא באם. ובין מקלל אביו ואמו שאינו ענין לקורבת משפחה דווקא אלא למעמד של אב, וזה יש להם].

ח ובזה יש ליישב ענין נוסף: הנה חקרו האחרונים בדין ממזר לוי, האם יש בו דיני לוייה או דלמא הממזרות סותרת לקדושת לוייה [וכן האריכו לדון בממזר כהן, והביאו מדברי הרשב"א בתשובה שדן רק משום חללות. וע"ש וח"מ אה"ע ז; עונג יו"ט קכ; דבר אברהם ח"א כו וח"ב כג; אמרי משה י; קובץ הערות מד; הגרש"ר יבמות סי' יא]. והקשו סתירה מכמה מסוגיות, דבבכורות (מז, ע"ש ברש"י) מבואר שנכרי שבא על בת לוי, אפילו למ"ד שהבן ממזר לוי פסול הוא ופטור מפדיון - הרי שיש עליו דיני לוי להיפטר מפדיון הגם שהוא ממזר, שלא כנכרי הבא על הכהנת שהוא לוי והבן מתחללים מן הכהונה חייב בפדיון. ומאידך מכמה מקומות אין נראה כן; בגטין (נט וברש"י) מבואר שלוי שנשא ממזרת פסול את זרעו לענין שאין בנו קורא בתורה כלוי אלא כישראל. וכן בתוספתא (יבמות ח) מבואר שבת לוי מן הנתניה והממזרת אין נותנים לה מעשר, וכן בערכין (לג) ממעטינן בן לוי ממזר מדין גאולת בתי הלויים דכתיב 'ואשר יגאל מן הלויים' - ולא כל הלויים. הרי משמע שאינו לוי.

זמאהאחרונים (ע' דבר אברהם ח"ב כג בשם הר"ד מקרלין; קובץ הערות מד; חזו"א אה"ע ו,ו) רצו לחלק בין לוי שהוא ממזר מחמת אמו הממזרת לפי שהולך אחר האם (כמו שאמרו בקדושין (סט) 'לו' - הלך אחר פסולו), שאז אין לו דין לוי כאביו מאחר ודנים אותו לילך אחר האם הפסולה, ובין ממזר הבא כתוצאה מביאת איסור ערוה, שהוא ממזר מחמת יצירתו בעבירה ולא מפני שהולך אחר אחד מהוריו, שבאופן זה לא יצא מכלל לויותו, ועל זה אמרו בבכורות שם שהוא 'לוי פסול'.

אך תירוץ זה מוקשה (כפי שהקשה הגר"י אברמסקי בתוספתא שם) שהרי נחלקו תנאים (בקדושין סט) בממזר שנשא שפחה דלרבי אליעזר הולד עבד ממזר ולרבי טרפון אינו ממזר, דולד במעי שפחה כולד במעי בהמה דמי. וא"כ מדברי ר"א מוכח שאעפ"י שהולך אחר האם והריהו עבד, אעפ"י כמקבל את פסול אביו הממזר, ואף ר"ט לא נחלק אלא משום שאין לו שום יחס לאביו כיון שאמו שפחה אבל בלא"ה הגם שמתייחס אחר אמו יש בו את פסולי אביו, וא"כ הכא נמי מה שהולך אחר אמו הממזרת, אין זו סיבה להפקיע דין לוי של אביו. וטעם הדבר שאפשר לחלק ההלכות - מובן היטב לפי הבחנה הנ"ל, דפסול ממזרות אינו תלוי ב'יחס' ו'קורבה' אלא הוא חלות דין עצמי שהנולד כמולידו, וא"כ אעפ"י שמתייחס הולד אחר האם להיותו עבד, הרי הוא ממזר מפני שאביו מולידו הוא ממזר. וא"כ גם בלוי

היצירה, וענין 'ולד כמולידו' תלוי באם ואב המציאותיים. **ולפי** זה שוב אין הכרח שהמושג-זקנים והטור סוברים כרש"י שהכל תלוי ביצירה, אלא י"ל דאזלינן בתר הלידה, אלא דסבירא להו למושב זקנים והטור שאין משמעות לאם המולידה (האם ההלכתית) אם אינה גם כן האם המציאותית, ועל כן שמעון ודינה אינם אחים מן האם כיון שנוצרו מאם אחרת ולא חל דין קורבת משפחה לאם היולדת אם אינה גם האם המציאותית שנוצר הולד ממנה. וא"כ לא קשה מידי ממעוברת שנתגיירה דחזינן לכאורה דאזלינן בתר הלידה, כי שם הלא באמת נוצרו מאותה אם במציאות, ודין 'כקטן שנולד' אינו מבטל את האם המציאותית, ועל כן שפיר חשיבי אחים מן האם מחמת הלידה, משא"כ כשיש חילוף מציאותי בין האם שנוצר בה לאם שנולד ממנה – אין קורבה לאם היולדת מאחר והיא אינה האם המציאותית.

וביין שבאנו לכך הרי יש מקום להוסיף עוד ולומר שבעלי התוס' והטור ס"ל לגמרי כהתוס' בבכורות דאזלינן בתר הלידה ואין צריך שהאם היולדת תהא האם המציאותית שממנה הולד נוצר [ונפ"מ שירש אותה גם אם נוצר מאם אחרת], ועל כן בכל מקום בתורה נקראת דינה בתה של לאה ויוסף בנה של רחל^ט, ורק כלפי איסורי עריות חידשו בעלי התוס' והטור שאין משמעות לאם היולדת אם אינה גם האם המציאותית, כיון שהעריות תלויות בשארות-בשר כדכתיב קרא, והיינו הקשר המציאותי של האדם למשפחתו, כלומר קורבת בשר ודם ממש, אבל לגבי כל שאר הדינים סגי באם היולדת.

ט והרי גם שמעון ולוי קראו לדינה 'אחותנו' (בראשית לד, לא). אם כי אין כאן קושיא דהא עכ"פ ודאי היא להם אחות מאב.

שאותה אם תהא גם האם שממנה הולד נוצר במציאות; י"ל שלגבי עריות בעיני 'שארות בשר' ולא סגי באם היולדת אלא באם המציאותית שממנה נוצר הולד]

עכ"פ כיון שזכינו להבחנה זו, יש לתרץ בפשיטות למה במעוברת שנתגיירה העובר צריך גירות אם הולכים אחר הלידה, שיש להבחין בין חלות יהדות שהיא חלות דין בגופו וזהות עצמית של האדם, ובין דיני עריות שייסודם בקורבת משפחה ויחס; וא"כ י"ל דמה שנקטו התוס' בבכורות שהלידה קובעת, זהו רק לגבי יחס משפחה וקורבה, שהאחים שנולדו לאם יהודיה הם אחים מן האם, אבל לגבי מהותו של הולד להיות ישראל, זהו חלות דין בעצמו ובשרו של האדם, הנקבע לפי מולידו-יוצרו, ואינו תלוי בקורבת משפחה. וכיון שנוצר מאם גויה, אינו מקבל יהדות עד שנתגייר.

והנה באבי עזרי (איס"ב יח,ג) הוכיח מסוגית הגמרא ביבמות (ק) שאשת כהן מעוברת שנתחללה אחר שנתעברה – הולד כשר. והקשה לפי מה שנקט הגר"ח (איס"ב יז) שגם בחללות איכא לדינא ד'הלך אחר הפגום', א"כ למה לא יהא הולד חלל מכח אמו שנתחללה קודם הלידה. והוכיח מזה שהיחס נקבע ביצירה ולא בלידה. ולכאורה לפי"ז יקשה על התוס' בבכורות שנראה מפשט דבריהם שהכל תלוי בלידה. אך לפי האמור לא קשיא, דדינא ד'הלך אחר הפגום' הוא נידון על חלות דין בגופו, משום שהולד כמוליד, ולא משום קורבת משפחה ויחס [כפי שביאר הגר"ח שם שדין זה דהלך אחר הפגום הוא משום 'פסול חללות' ולא משום הדין ד'משפחת חללות']. ועל כן לענין זה מודים התוס' שהדבר נקבע לפי היצירה ולא בלידה.

ויש להטעים הדברים בגדר זה: שאף אם הלידה מועילה להחשיב את היולדת כאם הדינית, אבל האם המציאותית נקבעת לפי

